

Emil Axman ve službách Národního muzea¹

MARKÉTA KABELKOVÁ

ABSTRACT: Emil Axman in the Service of the National Museum

The musicologist and composer Emil Axman (1787–1949) was one of the most important figures in the history of the music collection at the National Museum. Emil Axman was hired in 1913 by the National Museum to serve in an auxiliary position in the library, but from the beginning he was entrusted with tasks requiring expertise including the administration and cataloguing of the sheet music collection. In 1915, he was hired to the permanent position of librarian. In 1946 Axman succeeded at getting an independent music department established, and he became its first director. He is the probable author of the music department's collecting policy, published in 1948. Axman bore the lion's share of responsibility for the amassing of the extensive sheet music archive at the National Museum from the second decade of the 20th century and for the development of a broadly conceived collection policy for the music department, but his death in 1949 prevented him from realising his plans. Nonetheless, with minor additions and adjustments, his conception is in operation to this day, having served as a good basis for the documentation of Czech musical culture from the Middle Ages to the present day. In 1937–1938 and in 1944 he was the director of the library at the National Museum, and in 1945–1946 he was the director of the National Museum as a whole.

KEY WORDS: Emil Axman – National Museum – Library of the National Museum – Sheet Music Collection – Music Department of the National Museum – Personal File – Museum of Kroměříž Region

CONTACTS: PhDr. Markéta Kabelková, Ph.D., České muzeum hudby, Karmelitská 2/4, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, e-mail: Marketa.Kabelkova@nm.cz

Muzikolog a skladatel Emil Axman patří mezi nejvýznamnější osobnosti z historie hudební sbírky Národního muzea. Do Národního muzea byl Emil Axman přijat v roce 1913 na pozici výpomocné síly do knihovny. Od počátku byl ale pověřován odbornou prací a také správou notové sbírky a její katalogizací. V roce 1915 získal stálé místo a pozici bibliotékaře. V roce 1946 se podařilo prosadit založení samostatného hudebního oddělení a Axman se stal jeho prvním vedoucím. Je pravděpodobně autorem sbírkotvorné koncepce tohoto oddělení, která byla zveřejněna v roce 1948. Axman má zcela zásadní zásluhy na budování notového archivu v Národním muzeu od druhé dekády 20. století a na rozvoji široké sbírkotvorné koncepce hudebního oddělení, v roce 1949 však zemřel, takže svoje plány už nemohl realizovat. Koncepce ale s drobnými doplňky a úpravami funguje dodnes a byla tak dobrým

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národního muzeum (DKRVO 2024-2028/15.I.a, 00023272).

Obrázek 1 – Emil Axman – portrét, přelom 30. a 40. let.
NM – České muzeum hudby, S 45/605.

a estetiku (u Otakara Hostinského). V Praze pokračoval ve studiu sólového zpěvu u Františka Spilky, zpíval také v Hlaholu a v chrámových sborech. Hudební teorii studoval u Karla Steckera, skladbu u Vítězslava Nováka (1908–1910) a kontrapunkt u Otakara Ostrčila (asi až 1920). Se svým bratrem Jaroslavem a Val. Šindlerem nahrávali písně na gramofonové desky.

Doktorát v oboru hudební vědy získal v roce 1912 na základě disertace *Moravské opery ve století XVIII*. Díky vlivu Otakara Hostinského se studiu moravského folklóru věnoval i nadále.

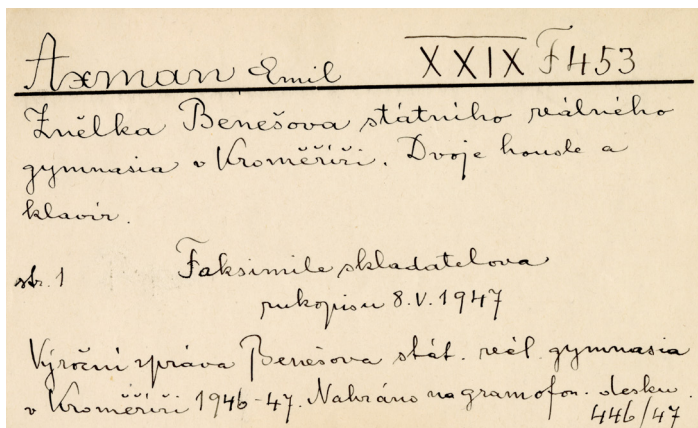
Od roku 1913 až do své smrti v roce 1949 působil v Národním muzeu. V letech 1914–1918 se účastnil bojů 1. světové války. Nejprve jako vozatajský důstojník, po úraze měl zajištěnou službu mimo frontu. Do Národního muzea se opět vrátil 5. listopadu 1918. Komponování bylo pro Axmana naprostou životní nezbytností. Jeho dílo je rozsáhlé a žánrově velmi rozmanité – skládal skladby pro klavír, pro housle, komorní, symfonické básně a symfonie, koncerty (pro housle, klavír, dvojkoncert pro housle a violoncello), písně, sbory, kantáty, skladby

předpokladem pro dokumentaci české hudební kultury od středověku do současnosti.

Emil Axman se narodil 3. června 1887 v Ratajích u Kroměříže. Lásku k hudbě a hudebnost podědil po obou rodičích. Jeho otec Vilém Axman (1850–1939) působil jako učitel, varhaník a kapelník na Kroměřížsku – v Hroznové Lhotě, Zdounkách a v Chropyni. Emil Axman vystudoval Gymnázium v Kroměříži, kde v roce 1906 maturoval.² Během tohoto studia ho velmi ovlivnil jeho učitel zpěvu a proslulý sbormistr Ferdinand Vach, v jehož sborech Moravan a u Sv. Mořice Axman zpíval. V této době se začal intenzivně zajímat o moravský folklór, vedl studentský sbor, studoval hru na klavír, zpěv a hudební teorii (u Josefa Rauschera) a pustil se do komponování sborů.

Po maturitě studoval na filozofické fakultě Univerzity Karlovy historii, hudební vědu (u Zdeňka Nejedlého)

2 Podle maturitního vysvědčení, jehož kopie je uložena v jeho osobním spise v ANM, byl podle výsledků studentem průměrným, pouze ze zpěvu měl prospěch výborný. Archiv Národního muzea, Registratura Národního muzea (dále ANM, RNM), Osobní spisy, sign. 1/9, Emil Axman.

Obrázek 2 – Emil Axman ukládal tisky svých skladeb do notového archivu Národního muzea a sám je velmi často i katalogizoval.

aktivní v profesních organizacích. Od roku 1928 byl členem IV. Třídy České akademie věd a umění, od roku 1935 byl jednatelem jejího hudebního odboru a od roku 1938 byl zástupcem tajemníka a od roku 1946 jejím tajemníkem. Aktivně se posílel na činnosti ve Spolku pro moderní hudbu (jednatelem v letech 1920–1927). V letech 1919–1920 byl členem státní zkušební komise pro učitele hudby. Od roku 1920 byl jmenován konzervátorem hudebních památek. Ve 30. letech a na počátku 40. let byl členem poroty pro zemskou cenu pro hudební díla a výkony.

Za Axmanova života bylo jeho dílo podle dochovaných programů a kritik v tisku hráno opravdu často a bylo pozitivně přijímáno. Dnes je skladatelem téměř zapomenutým. Podobný osud však neprávem mají i mnozí jeho vrstevníci, jejich čas ale určitě jednou přijde.

Jméno Emila Axmana nalezneme v těch nejvýznamnějších českých⁵ i zahraničních hudebních lexikonech.⁶ Obsahem hesel je logicky především Axmanovo skladatelské dílo, ale jeho další aktivity včetně působení v Národním muzeu jsou zmíněny velmi stručně. Často se objevují nejednotné informace, od kdy vlastně v Národním muzeu působil a na jaké pracovní pozici. V roce 1951 vydal František Pala o Axmanovi monografii, která je ale také zejména zaměřená na jeho dílo.⁷

Prameny k životu a dílu Emila Axmana jsou především uloženy v Národním muzeu v Praze – v hudebněhistorickém oddělení Českého muzea hudby a v archivu Národního muzea

3 Emil AXMAN, *Moravské opery ve století XVIII.*, strojopis, Praha 1912.

4 Emil AXMAN, 22 světských nápěvů ze XVI. století; in: *Hudební výchova*, roč. 1, 1920.

5 Vladimír HELPERT, Axman, Emil; in: *Pazdírkův hudební slovník naučný*, Brno 1933, s. 25; Bohumír ŠTĚDRONĚ, Axman, Emil; in: *Československý hudební slovník osob a institucí* sv. 1, Praha 1963, s. 36–38, Silvie ADAMOVÁ, Axman, Emil; in: *Český hudební slovník* https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=1208 (ze dne 1. 12. 2024); Josef BOČEK – Jan ŠPÁČEK, Axman, Emil; in: *Biografický slovník českých zemí*, https://biography.hiu.cas.cz/wiki/AXMAN_Emil_1887%E2%80%931949 (ze dne 1. 12. 2024).

6 Jaroslav BUŽGA, Axman, Emil; in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*. Bd. 1., Kassel 1966, s. 1219–1222; Jan TROJAN, Axman, Emil; in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Vol. 2. London 1980, s. 261–262.

7 František PALA, *Emil Axman. Život a dílo*, Praha 1966.

duchovní a upravoval lidové písně. V novinách a časopisech publikoval kritiky a svoje postřehy k současnému hudebnímu dění. Věnoval se ale i muzikologickému výzkumu – mezi skutečně objevené práce patří již výše zmíněná disertace o moravských operách³ a 22 světských nápěvů ze XVI. století.⁴

Axman byl také velmi

Obrázek 3 a 4 – Brýle Emila Axmana a jeho psací potřeby. České muzeum hudby.

a v Muzeu Kroměřížska. Další prameny jsou uloženy v archivu Českého rozhlasu, v archivu Českého hudebního fondu, v oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, v divadelním oddělení Národního muzea a v Literárním archivu Památníku národního písemnictví.

V hudebněhistorickém oddělení Národního muzea – Českého muzea je pod značkou S 45 uložený pozůstalostní fond Emila Axmana.⁸ Fond obsahuje celkem 1417 inventurních jednotek a zahrnuje nejen předměty získané přímo od Axmanovy rodiny, ale i jednotliviny z jiných zdrojů. Ve fondu jsou uloženy doklady, korespondence přijatá i odeslaná, tisková dokumentace (programy, plakáty, novinové výstřižky), Axmanovy literární a muzikologické práce a jeho skladby ve formě autografů a tisků. Nejobsáhlejší je oddíl korespondence a tiskové dokumentace a Axmanových skladeb. Korespondence se většinou týká provozování Axmanových skladeb nebo Axmanových hudebních aktivit – například ve Spolku pro moderní hudbu.

Druhý nejrozsáhlejší soubor materiálu se nachází v Muzeu Kroměřížska. Fond o rozsahu 4 metrů (ve 28 kartonech a 7 fasciklech) obsahuje nejrůznější písemnosti – ohledně jeho rodičů, pobytu v Chropyni, studia v Kroměříži a v Praze a z doby 1. světové války. Uloženy jsou zde ocenění, smlouvy, tisková dokumentace, ohlasy na Axmanovo úmrtí, fotografie, Axmanova díla vydaná i v rukopisné podobě, trojrozměrný materiál, různé hudebniny a knihy.⁹

V archivu Národního muzea a v Axmanově pozůstalostním fondu uloženém v Českém muzeu hudby se nacházejí důležité písemnosti, které dokumentují průběh jeho zaměstnání v Národním muzeu z hlediska pracovního a platového zařazení. V Archivu Národního muzea je kromě jednotlivých dokumentů uložených v Registratuře Národního muzea zachován také jeho osobní spis,¹⁰ který obsahuje tyto materiály: kopie některých osobních do-

Obrázek 5 – Emil Axman pronáší projev při pohřbu Jana Kubelíka na vyšehradském hřbitově v Praze dne 10. 12. 1940, foto Centropress, NM – České muzeum hudby, S 45/614.

8 Jarmila VEVERKOVÁ, *Emil Axmann (inventář fondu)*. S 45, Národní muzeum – Muzeum české hudby, Praha 1984. Dále *Emil Axman. Inventář fondu*, inv. č. Dostupný je i v naskenované podobě <https://retris.nkp.cz/Catalog?sigla=ABX001&catalogId=knmhkifp%20%20&caseId=1&drawerId=null&recordId=null&bookmarkId=null&filterId=null&page=null&batchId=null&phase=null&batchUser=null> (ze dne 12.12. 2024)

9 Odkaz na <https://portal.nacr.cz/aron/apu/1332f384-f5f0-4345-b9df-642d65bfc31a> (12. 12. 2024).

10 ANM, RNM, Osobní spisy, sign. 1/9, Emil Axman.

kladů (křestní list, Emila Axmana, oddací list rodičů, rodný a křestní list syna Jiřího a dcery Hany), maturitního vysvědčení, univerzitního diplomu; výměry zemského správního výboru a zemského úřadu ohledně pracovního zařazení a s tím spojeného platového zařazení; Kvalifikační výkaz (1934–1940); korespondence z 30. let ohledně Axmanových absencí kvůli onemocněním a Axmanovo úmrtí oznámení, korespondence a písemnosti ohledně organizace jeho pohřbu v Národním muzeu a k různým vzpomínkovým akcím, kondolence Národnímu muzeu.

V osobním spise je založena složka s názvem „Osobní/Služební výkaz“, která obsahuje informace z let 1913–1947. Zápisy vznikly ale až v době Protektorátu, protože je vytištěna na formuláři, který vydala Tiskárna Protektorátu Čechy a Morava v Praze. Kromě data Axmanova narození, náboženské příslušnosti a rodinného stavu je zde uvedeno datum sňatku, jméno manželky, jména a data narození dětí, datum vystavení maturitního vysvědčení a doktorského diplomu z Karlovy univerzity. Popsán je průběh vojenské služby před válkou a během války. Další záznamy jsou věnovány popisu jeho úřední dráhy v Národním muzeu.

Průběh Axmanovy pracovní kariéry v Národním muzeu (nejsou sledovány změny platového zařazení):¹¹

1. 3. 1913–30. 6. 1915	výpomocná síla v knihovně Národního muzea
1. 7. 1915–31. 12. 1918	V roce 1915 navrhla správa knihovny jmenovat Emila Axmana knihovním asistentem, ale Václav Tille, tehdejší inspektor knihovny, navrhuje 21. 5. 1918 Emila Axmana přijmout do pracovního poměru definitivně s udělením titulu bibliotékaře druhé třídy. Odůvodňuje to tím, že Axman na pozici výpomocné síly vykonával plně kvalifikovanou práci – byla mu svěřena hudební sbírka a její katalogizace. ¹ Správní výbor Muzea království českého 22. 5. souhlasil s návrhem jmenováním Axmana od 1. 7. 1915 bibliotékařem. úřední titul: bibliotékař
od 1. 1. 1919	Převzat spolu s úřednictvem a zřízenectvem Národního muzea do přímých služeb zemských. V roce 1932 nalezen v platových výměrech titul „bibliotékař a správce hudebního oddělení musejní knihovny“ úřední titul: bibliotékař
21. 6. 1937	Zemský úřad v Praze pověřuje Emila Axmana na rok správou knihovny Národního muzea. ² Není zaznamenáno v Osobním spise. Podle Kvalifikačního spisu ³ tuto funkci vykonával od června 1937 do konce března 1938.
od 1. 7. 1939	úřední titul: zemský muzejní rada
15. 2. 1944	Pověřen vedením Knihovny Národního muzea ⁴ úřední titul: Landesmuseumrat

¹¹ Pokud není uvedeno jinak, jsou data excerpována z osobního spisu ANM, RNM, Osobní spisy, sign. 1/9, Emil Axman.

17. 5. 1945	Pověřen prozatímním vedením Národního muzea. Kromě záznamu v osobním spise existuje pověření prozatímním vedením Národního muzea, které vydal Pověřenec pro vedení zemského úřadu v Praze. ⁵ úřední titul: zemský muzejní rada
27. 11. 1945	úřední titul: zemský vrchní muzejní rada
28. 1. 1946	Je datován zápis ⁶ jednání Předsednictva závodní rady Národního muzea s Emilem Axmanem ve funkci ředitele, který z důvodu těžké nemoci tuto funkci zastávat nemohl. Zápis reaguje na přípis Zemského výboru z 22. 1. 1946 (č. j. 1482/3-1945, 15-1946, odd I-6a, který však v Národním muzeu není zachován. Závodní rada souhlasí s návrhem Zemského národního výboru, aby byl funkcí definitivního ředitele Národního muzea pověřen Gustav Skalský. Emil Axman aby se podle svého přání vrátil na své původní místo jako ředitel hudebního oddělení Národního muzea. Axman považuje za svou povinnost, aby toto oddělení, které vytvořil, dal po válečných evakuacích sbírek opět do pořádku. Funkce ředitele Národního muzea přinášela v komplikované poválečné situaci mnohem větší pracovní vytížení. Jmenování ředitelem Národního muzea bylo zcela jistě potvrzení Axmanových schopností, ale on sám po takové kariéře netoužil. Už 1. 9. 1945 psal svému příteli profesorovi Em. Michalovi: „Nejsem ředitelem muzea, nýbrž v první řadě hudební skladatel ...“. ⁷
15. 4. 1946	Zproštění funkce prozatímního ředitele Národního muzea. Kromě záznamu v Osobním spise je v Axmanově pozůstalosti ještě dochováno sdělení Zemského Národního výboru v Praze Emilu Axmanovi z 15. 4. 1946, ⁸ že je dnem doručení tohoto dekretu zproštěn funkce ředitele Národního muzea. Zemský výbor Axmanovi děkuje za veškerou jeho činnost v této funkci a sděluje, že se tímto opatřením nemění jeho služební požitky. Po zproštění této funkce se vrátil k hudební sbírce. ⁹ úřední titul: vrchní muzejní rada
duben 1946–leden 1949	přednosta Hudebního oddělení

Poznámky k tabulce: 1 – ANM, RNM, 1915; 2 – Emil Axman. Inventář *fondu, inv. č. S 45/130*; 3 – ANM, RNM, Osobní spisy, sign. 1/9, Emil Axman; 4 – „Mit der Leitung der Bibliothek des Landesmuseums betreut (21. 22. übernommen)“; 5 – inv. č. S 45/10; 6 – inv. č. S 45/1199; 7 – Národní muzeum – České muzeum hudby, hudebněhistorické oddělení, fond nenotových rukopisů, inv. č. G 3621; 8 – inv. č. S 45/114; 9 – Kabelková – Paulová Dějiny.

Součástí osobního spisu je také „Kvalifikační výkaz“, který obsahuje tabulky, podle nichž probíhalo hodnocení kvalifikace pracovníků na základě těchto kritérií:

1. Odborné vzdělání (znalost předpisů potřebných pro výkon služby).
2. Schopnosti a chápavost.
3. Píle, svědomitost a spolehlivost ve výkonu služby.
4. Způsobilost pro styk se stranami a pro vnější službu.

5. Znalost státního jazyka, případně dalších jazyků, ve slově a písmu.
6. Výsledek upotřebení.
7. Chování ve službě a mimo službu.
8. Způsobnost pro vedoucí služební místo.

Jednotlivá kritéria byla hodnocena v pětistupňové klasifikační stupnici – od zcela mimořádných výkonů po nedostatečné. Výkaz je vyplněn pro roky 1934–1940. V roce 1934 vychází Axmanovo celkové hodnocení jako „dobré“. Jeho hodnocení je většinou „velmi dobré“ (stupeň 2). Od roku 1935 je téměř ve všech kritériích hodnocen 1. stupněm. V tomto Kvalifikačním spise je také zapsáno, že od 6. července. 1937 vedle svého úvazku „*vede zatím správu celé knihovny s nevšední pílí*“.

Odborný význam práce Emila Axmana

Emil Axman nastoupil do Národního muzea 1. března 1913 jako „*výpomocná síla při manipulaci*“. Od počátku byl ale pověřen odbornou prací – byla mu svěřena správa výpůjčnického protokolu po vrchním bibliotékáři Ing. Františku Kholovi a hudební oddělení. V rámci výpůjčnického protokolu měl na starosti po Františku Kholovi veškerou agendu tohoto oddělení – výpůjčky ve dvou muzejních čítárnách, výpůjčky absenční a upomínky. Pokud mu zbýval čas, zabýval se správou hudební sbírky a katalogizoval. Tyto informace o počátku jeho práce v Národním muzeu jsou obsaženy ve dvou Axmanových dopisech. V dopise adresovaném Zemskému úřadu ze dne 10. 12. 1941 žádá o správné započtení doby své práce v instituci od 1. března 1913 a stručně shrnuje význam své práce do počátku 40. let. 12 V druhém dopise ze dne 30. května 1942 nejmenované instituci rekapituluje první léta své pracovní kariéry v muzeu.

Po celou dobu svého působení v muzeu katalogizoval hudebniny, zapisoval z katalogizované hudebniny do lokačních knih jednotlivých signaturních řad a zapisoval nové přírůstky do přírůstkových knih. V tzv. starém katalogu notového archivu nalezneme několik tisíc karet psaných jeho rukou. Měl na starosti akvizice, vyřizování odborných dotazů, expertízy. Axman založil také „*sbíрку podobizen a životopisných zpráv českých hudebních umělců*“. V roce 1941 měla sbírka už 41.000 hudebnin a byla využívána domácími i zahraničními badateli – byli to například Josef Plavec, Josef Hutter, Dobroslav Orel, Jan Racek, Jaroslav Čeleda Jaroslav Kamper a Zdeněk Nejedlý.

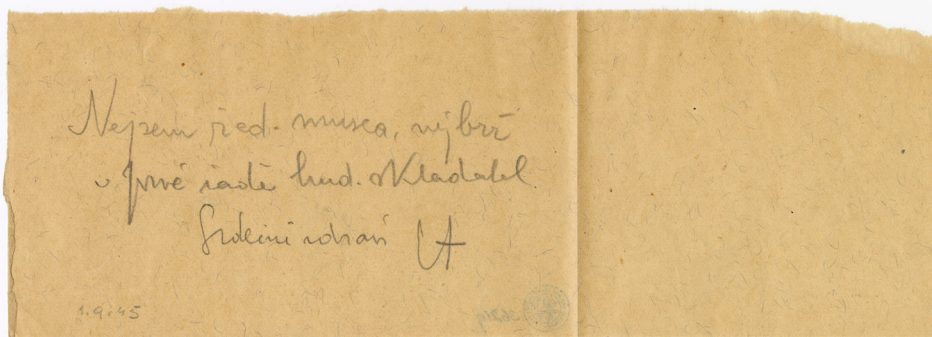
V roce 1946 se podařilo založit samostatné hudební oddělení.¹⁴ Hlavním důvodem pro jeho vznik byl odlišný charakter materiálu, který by měl mít odbornou správu. Dne 25. ledna 1946 podává tehdejší přednosta knihovny Národního muzea Miloslav Novotný Presidiu Národního muzea žádost, aby byl Zemskému národnímu výboru předložen návrh Knihovny Národního muzea na oddělení dosavadního hudebního archivu od knihovny. V knihovně ale měly zůstat materiály, které měly knižní povahu nebo by souvisely s knihou „literárně

12 *Emil Axman. Inventář fondu*, inv. č. S 45/34.

13 *Emil Axman. Inventář fondu*, inv. č. S 45/32, odkazuje také na zprávu o činnosti Národního muzea za rok 1913 v *Časopise Musea království českého* 88, 1914, s. 31.

14 O počátcích nového hudebního oddělení podrobně viz Markéta KABELKOVÁ – Eva PAULOVÁ, *Počátky samostatného hudebního oddělení Národního muzea, Časopis Národního muzea. Řada historická* 186, 2017, č. 3–4, s. 3–24.

Obrázek 6 – Emil Axman sděluje pro. Dr. Em. Michalovi, že není ředitelem muzea, ale v první řadě skladatelem. Funkci ředitele Národního muzea vykonával Axman od 17. 5. 1945 do 28. 1. 1946 a pak rezignoval ze zdravotních důvodů. NM – České muzeum hudby, inv. č. G 3621.

a technicky“. Dne 5. února 1946 Národní muzeum tuto žádost s patřičným zdůvodněním Zemskému národnímu výboru odeslalo. Národní muzeum navrhuje, aby vedením oddělení byl pověřen Emil Axman, který zrovna rezignoval na funkci ředitele Národního muzea, a rád by v hudebním oddělení provedl reorganizaci po návratu fondů evakuovaných během války. Zemský národní výbor odpovídá 1. března 1946 dopisem, ve kterém sděluje, že nemá námítky proti rozdělení knihovny Národního muzea a hudebního oddělení a souhlasí se zřízením samostatného hudebního oddělení. Vedoucím se má stát Emil Axman. Zemský národní výbor si klade pouze jednu podmínku, a sice že v této souvislosti nesmějí vzniknout žádné další náklady. Tento dopis podle razítka došlé pošty Národní muzeum přijalo 15. března 1946. Na rubu tohoto dopisu jsou podpisy členů Zaměstnanecké rady Národního muzea (14. 4. 1946) a zástupců všech zainteresovaných oddělení (13. května 1946). Samostatné hudební oddělení tedy vzniklo v březnu roku 1946. Jednalo se zatím pouze o změnu administrativní – sbírka totiž zůstávala na svém místě v místnostech knihovny za studovou. Velkým úkolem Emila Axmana byla repatriace hudebního archivu, který byl během války evakuován do Slatiňan, do zámku ve Žlebích na Kutnohorsku a ještě do jednoho zatím neidentifikovaného místa. Dokončení svozu, jeho uložení do regálů a následná kontrola byly dokončeny až v roce 1948. Teprve potom mohla započít plánovaná reorganizace oddělení. V roce 1948 byla stanovena sbírkotvorná koncepce nového oddělení. Ke stávajícímu notovému archivu měla být připojena sbírka hudebních nástrojů, která byla budována od doby založení Národního muzea a momentálně byla ve správě historického muzea. Vzniknout měly ale zcela nové sbírkové úseky, jejichž materiál by přispíval ke komplexnímu poznání našich hudebních dějin. Nová struktura sbírek vychází z myšlenek Helfertova Státního hudebněhistorického ústavu, o kterém Helfert uvažoval již před válkou.¹⁵ Nová koncepce hudebního oddělení je z roku 1948 – nevíme, kdo je jejím autorem, ale vznikla v době Axmanova vedení, pravděpodobně je jejím původcem on sám.¹⁶ Ve spolupráci s hudebním archivem Zemského muzea v Brně a brněnským muzikologem Janem Rackem byly

¹⁵ Vladimír HELFERT, *Státní hudebně-historický ústav*, Praha 1945.

¹⁶ ANM, RNM, fond Registratura ředitelství Historického muzea NM, karton 2, Hudební oddělení Národního muzea v Praze.

vytvořeny zásady práce s hudebními prameny – s jejich katalogizací a inventarizací.¹⁷ Nově vzniklé oddělení tedy mělo sbírat prameny notové (rukopisné i tištěné), obrazové i hmotné:

- A. Hudebniny rukopisné a tištěné
- B. Libreta operní, oratorní, operetní, baletní a kantátová
- C. Návěští divadelní a koncertní, programy a cedule
- D. Díla teoretická
- E. Hudební nástroje
- F. Materiál ikonografický
- G. Písemnosti, různá akta, korespondence, atd.
- H. Příruční knihovna
- I. Referáty, kritiky, články
- J. Archiv mikrofilmů
- K. Trofeje a různé předměty, mající vztah k hudbě

Tato sbírková struktura funguje s malými změnami do současnosti. V roce 1963 byla založena fonotéka (označení písmenem M), v polovině 70. vznikl fond pozůstalosti se značkou S. V 80. letech vznikl fond tiskové dokumentace TP, ve kterém jsou sbírány předměty z původní skupiny C – návěští divadelní, koncertní, programy a cedule. Není budován fond I – referáty, kritiky, články.

V Axmanově pozůstalosti je zachováno zajímavé torzo dopisu Emila Axmana Eduardu Kubátovi na Zemský národní výbor z 1. dubna 1948.¹⁸ Axman reaguje na Kubátovu otázku, co si myslí o zřízení hudebního muzea, jehož založení navrhuje Společnost pro starou českou hudbu. Axman píše, že myšlenka na zřízení muzea není nová. Vznikla už po první světové válce a znovu se k této myšlence vrátil Vladimír Helfert. Ještě před jeho posledním zatčením v roce 1944 Axman s Helfertem na téma založení takové instituce dlouho mluvili. Helfert však krátce po osvobození zemřel. Myšlenky se ujal Jan Lövenbach z Ministerstva školství a národní osvěty. Pro založení takové instituce se jako ideální jeví Hudební oddělení Národního muzea, ale za předpokladu, že by sbírky byly zestátněny. Axman si myslí, že by podnět k založení takového ústavu měl vzejít ze strany Zemského národního výboru a ze strany Ministerstva školství. V hudebním oddělení je uloženo mnoho vzácných sbírek, které získal za své správy právě Axman: jedná se na příklad o sbírku Jana Pohla, Ondřeje Horníka, Otakara Nickerleho, Boženy Škroupové, hraběte Bohuslava Kolovrata, Karla Hůlky, Josefa Čermáka, houslaře Emanuela Eduarda Homolky, Richarda Veselého, hudební archiv hraběte [Jana Josefa Filipa] Pachty. Axman navrhuje získat pro „Hudební museum“ také hudební sbírky ze Strahovského kláštera, z Archivu pražské konzervatoře a z různých zámků. Tento dopis se v Axmanově pozůstalosti dochoval pouze v průklepu a není celý, obsahuje jenom 2 strany. Axman k dopisu přiložil svůj text o hudebním oddělení ze sborníku ke 130. výročí založení Národního muzea v roce 1948.¹⁹ V tomto sborníku Axman jako první stručně popsal historii hudební sbírky od 19. století a její fondy.

17 Alexander BUCHNER, Hudební oddělení v r. 1948–1950, *Časopis Národního muzea, oddíl věd společenských* 117–119, 1951, s. 145–146; Jan RACEK, *Organisace a vědecké poslání moderního hudebního archivu I*, Brno 1937.

18 Emil Axman. Inventář fondu, inv. č. S 45/33.

19 Emil AXMAN: *Hudební oddělení*, in: *Národní museum 1818–1948*, Praha 1949, s. 63–68.

V dopise Eduardu Kubátovi se odvolává na Helfertovu ideu hudebněhistorického ústavu,²⁰ jako instituce sbírkové a výzkumné, která by znamenala ideální stav pro hudebněhistorický výzkum v širokých souvislostech. O myšlence založení „hudebního muzea“ se zatím nepodařilo nic najít v archivu zmíněné Společnosti pro Starou českou hudbu, která je uložena v Národním muzeu Českém muzeu hudby.

Emil Axman zemřel 25. ledna 1949 ve věku 62 let po dlouhé a těžké nemoci, která měla počátek už v roce 1944, takže už nemohl dále rozvíjet tyto smělé plány. Do dneška však čerpáme z jeho odkazu. Pracujeme se sbírkami, které se mu podařilo pro muzeum získat. Pracujeme denně s evidenčními pomůckami psanými jeho rukou. Měli bychom ale systematicky shromáždit jeho zprávy o stavu oddělení, odborné posudky, korespondenci, které by nám ještě více přiblížily jeho práci. Bohužel nevíme moc o něm, jaký vlastně byl – pamětníci už zemřeli a nemáme se koho zeptat. Něco málo prozradí jeho korespondence (byl patrně introvertní povahy) nebo proslov ředitele Národního muzea Gustava Skalského (Axmanův nástupce po jeho rezignaci) při Axmanově pohřbu.²¹ Skalský vyzdvihuje jeho oddanost, pečlivost, obezřetnost a statečnost za války při vedení knihovny. Vyzdvihuje jeho zásluhy na rozvoji hudební sbírky – ze skromných začátků systematicky vybudoval rozsáhlou a obsahově bohatou sbírku. Skalský si Axmana vážil jako kolegy a přítele, který byl vždy upřímný, přímý, čestný a spravedlivý, čistého a citlivého srdce a pravdivé povahy. Nikdy nikomu vědomě neublížil. Sloužil Národnímu muzeu, svému národu a své vlasti poctivě a bez postranních úmyslů a cílů a netoužil po slávě a zisku.

Obrázek 7 – Emil Axman – portrét, 40. léta. NM – České muzeum hudby, S 45/604.

Příloha

Dopis Emila Axmana Eduardu Kubátovi, Zemský národní výbor, 1. 4. [194]8, Pozůstalost Emila Axmana, inv. č. S 45/33

1. dubna [194]8

Panu řediteli
Eduardu Kubátovi,
Praha III., Zemský národní výbor, Sněmovní ul.

²⁰ Viz poznámka č. 15.

²¹ ANM, f. Gustav Skalský, k. 1

Z podnětu telefonického rozhovoru dne 12. IV. 1948 s p. řed. Kubátem, zasílám informaci o Hudebním oddělení Národního musea a o tom, jak nahlížím na zřízení Hudebního musea*, jehož zřízení navrhuje Společnost pro starou českou hudbu.

K informaci o Hudebním oddělení Národního musea v Praze, dovoluji si zaslati svůj elaborát, který bude otisknuto v knize Národní museum 1818–1948. Do konce r. 1947 čítá Hudební oddělení 51.785 hudebnin.

Myšlenka zřízení Hudebního musea není nová. Vyskytla se již po první válce. Znovu se touto myšlenkou zabýval prof. Dr. Vladimír Helfert a před svým posledním zatčením r. 1944 měl s podepsaným dlouhou rozmluvu o zřízení tohoto ústavu po vítězné válce. Uskutečnění se však nedočkal, neboť zemřel krátce po revoluci. Znovu se této myšlenky ujal Dr. Jan Lövenbach za Ministerstvo školství a nár. osvěty. Znamenitým podkladem pro zřízení tohoto ústavu by mohlo býti Hudební oddělení Národního musea, ovšem až tehdy, kdy bude Národní museum postátněno a kdy se tedy může těmito hudebními sbírkami disponovati. Myslím, že podnět ke zřízení tohoto ústavu by mohl vyjít jak ze strany Zemského národního výboru, tak zvláště ze strany Ministerstva školství. Hudební oddělení Národního musea, jak z mého elaborátu vidno, obsahuje mnoho vzácného materiálu z archívu kostelních v Čechách, dále jsou zde obsaženy soukromé sbírky, nyní ovšem majetek zemský, jak je uvádím:

Dr. Jana Pohla, prof. Ondř. Horníka, Otakara Nickerla, Boženy Škroupové, Boh. hr. Kolovrata, hudebního spisovatele Karla Hůlky, učitele klavíru Josefa Čermáka, houslaře Emanuele Homolky, Dr. Richarda Veselého, hrab. Pachty aj.

Všechny tyto sbírky získal pro Národní museum podepsaný. Mimo hudebnin jsou v oddělení tisíce životopisných zpráv o českých umělcích a velmi mnoho podobizen. Základ k této sbírce byl dán archivem Ondř. Horníka a podepsaný v této sbírce dále pokračuje.

Pro Hudební museum by bylo nutno získati hudební sbírky na Strahově, starší hudebniny ze Státní konservatoře a z různých zámků, např. ze zámku Kačina u Čáslavě. Ke sbírce starých nástrojů z musea by se připojila sbírka starých nástrojů ze Strahova. Byly by získány gramofonové desky v počtu jednoho sta, s ukázkami staré české hudby, počínaje písní Hospodine pomiluj ny a Svatý Václave, jak je Gramofonové závody vyrobily a jsou obecně k dostání. O klavír pro Hudební oddělení jest již zažádáno z majetku hr. Herbersteina na zámku Libochovicích u Roudnice.

Zřízení Hudebního musea by bylo záhodno již i proto, aby dosavadní Hudební oddělení Národního musea nebylo zbaveno povinných výtisků. To se má státi dnem 1. ledna 1949 až bude zřízena nová knihovna, o níž byla nedávno zpráva v novinách.

Dovoluji si připomenouti, že povinné výtisky pro Hudební oddělení jsou nutné, aby nebyla přetržena vývojová nit. Upomíná jednotlivých hudebnin jest velmi pracné, stojí peníze a nezaručuje, že některá důležitá hudebnina se nezapomene.

[dále je text ztracený]

*Hudebně vědecký ústav je při universitě.